

dipam

DİPLOMATİK İLİŞKİLER ve POLİTİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER for DIPLOMATIC AFFAIRS and POLITICAL STUDIES

ANALİZ

Murat Özay TAŞKIN

SAHRA ALTI AFRİKA'NIN TÜRKİYE İÇİN ARTAN ÖNEMİ

MART 2024 Sayı: 21

SAHRA ALTI AFRIKA'NIN TÜRKİYE İÇİN ARTAN ÖNEMİ

Son yıllarda, Sahra Altı Afrika hem bölgesel hem de küresel düzeyde giderek daha fazla stratejik öneme sahip olan bir coğrafya olarak uluslararası sistemdeki aktörlerin dikkatini çekmektedir. Doğal kaynakların zenginliği, genç nüfusun büyüklüğü, ekonomik potansiyel ve jeopolitik konumu, bu bölgenin öne çıkan temel unsurları arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, özellikle Sahra Altı Afrika'nın genç ve dinamik nüfusu, iş gücü potansiyeli ve tüketici pazarlarına yönelik önemli fırsatlar sunmaktadır. Ekonomik büyüme potansiyeli ve tüketici talepleri, bölgeyi uluslararası şirketler ve yatırımcılar için çekici kılmaktadır. Bu durum, bölgeye yapılan doğrudan yabancı yatırımları artırmakta ve ekonomik ilişkileri güçlendirmektedir.

Ekonomik potansiyeli ve dinamik genç nüfusunun yanı sıra, Sahra Altı Afrika, enerji kaynakları, maden rezervleri, tarım potansiyeli ve su kaynakları açısından zengin bir bölge olarak göze çarpmaktadır. Bu durum, uluslararası enerji güvenliği ve kaynak çeşitlendirmesi açısından bölgeye olan ilgiyi daha da artırmaktadır. Bu noktada özellikle, Sahra Altı Afrika'nın jeopolitik konumu, deniz yollarının kesişim noktalarına yakınlığı ve stratejik koridorlardaki rolü nedeniyle güvenlik açısından da önem arz etmektedir. Terörle mücadele, göç yönetimi ve sınırların güvenliği gibi konular, uluslararası aktörleri bölgesel iş birliğine teşvik etmektedir. Sahra Altı Afrika, bu dinamik bileşenleriyle uluslararası politika ve ekonomi sahnesinde önemli bir oyuncu olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle, bölgeye yönelik uluslararası ilgi ve angajman, sadece ekonomik değil, aynı zamanda stratejik ve güvenlik odaklı bir perspektifi içermektedir.

Sahra Altı Afrika'nın uluslararası sistemde artan önemi ve cazip potansiyeli diğer birçok aktör gibi Türkiye'nin de dikkatini çekmiş ve Türkiye'nin ilgisinin bu bölgeye son yıllarda yoğunlaştığı gözlemlenmiştir. Bu açıdan tarihsel perspektiften bakıldığında, özellikle son on yılda Sahra Altı Afrika'nın, Türkiye için stratejik bir önem kazandığını söylemek mümkündür. Bu noktada, bölge, Türkiye'nin dış politikasında giderek artan bir öncelik haline dönüşmüş ve ülkenin ekonomik, siyasi ve kültürel ilişkilerinde önemli bir aktör haline gelmiştir.

Türkiye, Sahra Altı Afrika'yı sadece ekonomik açıdan değil, aynı zamanda güvenlik, enerji ve diplomasi alanlarında da kapsamlı bir yaklaşımla ele almaktadır. Türkiye'nin bölgeye duyduğu ilgi, ticaret hacmindeki artış, diplomatik girişimler ve kalkınma projeleri aracılığıyla somut bir şekilde ifade edilmektedir. Bu bağlamda,

Türkiye'nin Sahra Altı Afrika ile geliştirdiği stratejik iş birlikleri, bölgenin istikrarına katkı sağlamak, ikili ilişkileri güçlendirmek ve Türkiye'nin küresel arenadaki etkisini artırmak amacını taşımaktadır. Bu gelişmeler, Türkiye'nin Sahra Altı Afrika'yı ve bölge ülkelerini sadece bir ekonomik ortak olarak değil, aynı zamanda uzun vadeli stratejik bir ortak olarak gördüğünü vurgulamaktadır. Bu noktada, daha fazla detaya inmeden önce, Türkiye'nin Afrika kıtası ve Sahra Altı coğrafyası özelinde varlığını çeşitli şekillerde arttırmak için hamleler yaptığı 1998 yılına gitmek ve tarihsel bir bakış açısından bölgenin Türkiye için öneminin ne şekilde evrildiğini ortaya koymak önemli olarak görülebilir

Türkiye ve Sahra Altı Afrika'nın Tarihsel Arka Planı

Tarihsel olarak bakıldığında, özellikle 1998 öncesi Türkiye'nin Afrika kıtası ve bölge

ülkeleriyle olan etkileşiminin oldukça sınırlı olduğunu söyleyebiliriz. Bu durumun temelinde, Türkiye'nin dış politikasının daha çok batıya yönelik olması olduğu görülmektedir. Bu noktada, Afrika ülkelerinin sömürge yönetiminden kurtulup bağımsızlıklarını ilan ettikleri dönemde, hem Türkiye'nin öncelikli hedefinin Batı ittifak sistemi içinde yer almak olduğu için hem de o dönem için gerekli ve önemli görülmediği için bu ülkelerle ilişkilerini geliştirmeye pek öncelik vermediği görülmüştür.

Ancak bölgenin Türkiye için ikinci plana atılmasının büyük oranda değişmeye başlamasının sinyallerinin alındığı 1998 yılının, Türkiye ve Sahra Altı Afrika ülkeleri için bir milat niteliğinde olduğunu da belirtmek gerekir. Bu dönemde özellikle Afrika kıtasındaki ülkeler ile yeterli etkileşim içerisinde olunmadığı fikri üzerine dönemin devlet aklı ve yöneticileri bu konuda hamle yaparak eksik ve yeterli olmayan ilişkileri geliştirme çabası içine girdiği görülmüştür. Bu açıdan, 1998 yılında hayata geçirilen 'Afrika'ya Açılım Eylem Planı', Türk dış politikasında önemli bir dönemeç oluşturmuştur. Bu stratejik plan, Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle olan ilişkilerini güçlendirmeyi amaçlayarak çeşitli alanlarda etkili önlemler içermiştir. Söz konusu eylem planı, Türkiye'nin Afrika kıtasındaki varlığını artırma ve bu bölgelerle daha yakın bir iş birliği kurma yönündeki kararlılığını yansıtmaktadır. Bu çerçevede, Türk dış politikasının Afrika'ya yönelik vizyonunu genişletmek için ve bölgesel iş birliklerini güçlendirmek adına atılan adımların, 1998'den itibaren daha belirgin bir şekilde görünür hale geldiğini söylemek mümkündür.

Diğer taraftan, Afrika kıtasına yönelik Türk dış politikasının bir yansıması olarak 1998'de kabul edilen 'Afrika'ya Açılım

Eylem Planı'nın çeşitli siyasi, ekonomik ve insani önlemleri içerdiği görülmüştür. Bu noktada, Türkiye'nin adımlarından bahsetmek gerekirse, siyasi alanda, büyükelçilik sayılarının artırılması ve karşılıklı ziyaretlerin gerçekleştirilmesi gibi eylemlerde bulunulmuştur. Aynı zamanda uluslararası örgütler aracılığıyla Afrika ülkeleri ile temasların artırılması ve insani yardımların yönlendirilmesi gibi politikalar benimsenmiştir.

Siyasi alanın yanı sıra, ekonomik düzeyde de ticaret ve vergi anlaşmalarının imzalanması, yardım programlarının oluşturulması, iş adamları ziyaretlerinin gerçekleştirilmesi ve ortak iş konseyleri ya da ticaret odalarının kurulması gibi hedefler ortaya çıkmıştır. Ek olarak, Türk firmalarının kıtada yatırım yapmalarını teşvik etmek amacıyla çeşitli teşvik önlemleri ve hava ile deniz ulaşımının geliştirilmesine yönelik stratejiler de plan içerisinde yer almıştır. Bu politika, Türkiye'nin Sahra Altı Afrika ile olan ilişkilerini güçlendirmeye yönelik bir çabanın ürünü olarak değerlendirilebilir. Çünkü temelde bu çeşitli alanlarda yapılan müdahalelerle Türk-Afrika iş birliğinin kapasitesinin ve hacminin artırılmasının hedeflendiğini söylenebilir.

Diğer taraftan, 1998'de Afrika Açılım planı ile hız kazanan Türkiye – Sahra Altı Afrika ilişkilerinde diğer önemli bir dönüm noktası olarak görülebilecek tarihin 2005 yılı olduğunu söylenebilir. 2002 yılında Türkiye'de yaşanan yönetsel değişiklik ile Türkiye'nin Afrika kıtasına ve Sahra Altı Afrika bölgesindeki ülkelere olan ilgisinin ve ilişkilerinin kapasitesinin genişlediği ve hız kazandığını söylemek mümkündür. Bu durumun en büyük kanıtı olarak 2005 yılının Erdoğan hükümeti tarafından 'Afrika Yılı' ilan edilmesini gösterilebilir. Bu açıdan, 2005 yılında 'Afrika yılı' ilan edilerek

başlayan sürecin, Türkiye'nin Afrika'ya yönelik dış politikasında önemli değişimlere neden olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Benzer şekilde, aynı dönemde Türkiye, Afrika Birliği'nde gözlemci ülke statüsünü elde etmiş ve 2008'de AfB'nin stratejik ortakları arasında yerini almıştır. Türkiye-Afrika ilişkilerindeki bu dönemdeki belirgin gelişmelerden biri, 2008 yılında İstanbul'da düzenlenen Birinci Türkiye-Afrika İş birliği Zirvesi'dir, ki bu etkinlik, yaklaşık 50 Afrika ülkesi ile 11 uluslararası ve bölgesel örgüt temsilcisini bir araya getirmesi açısından oldukça kritik bir rol oynamıştır. Bu zirvenin Türkiye'nin Afrika ile olan iş birliğine daha fazla vurgu yaparak ilişkileri güçlendirdiği söylenebilir. 2005 yılından sonra 2008 yılında da kurulmaya ve genişletilmeye çalışılan ilişkiler bakımından önemli bir yıl olduğu görülebilir. Bu yılda Sahra Altı Afrika ülkelerindeki Türk temsilciliklerinin sayısında önemli bir artışa geçmiş ve Türkiye temsilciliklerinin kıtadaki varlığı arttırılmıştır. Bu açıdan bakıldığında, bu dönemde gerçekleşen diplomatik ve stratejik adımların, Türkiye'nin Afrika ile olan bağlarını derinleştirmek adına atılan önemli adımlar olarak değerlendirilebilir.

Diğer taraftan, ilerleyen süreç içerisinde, Türkiye benimsediği Afrika Açılımı eylem planı ile bölgede attığı özellikle siyasi, kültürel ve ekonomik anlamdaki adımlarını ve yaptığı hamleleri geliştirme eğilimde olmuş ve bu eylem planını 2013'te daha detaylı bir hale çevirdiği görülmüştür. Bu bağlamda, Türkiye'nin 1998'de resmi olarak açıkladığı "Afrika Açılım Politikasının" 2013 yılında isim değiştirerek yerini "Afrika Ortaklık Politikasına" bıraktığı görülebilir. Uygulanmaya alınan bu politikadan sonra Türkiye'nin özellikle Sahra Altı aktörleri ile sırasıyla 2014 ve 2021 yılları arasında Ortaklık ve Kalkınma

alanında iş birliğini arttırmak için zirveler gerçekleştirdiği görülmüştür. Bu iki zirvenin tarihsel anlamda Türkiye ile Sahra Altı ülkeleri arasında kilit bir rol oynadığı söylenebilir. Bu durumun temelinde, Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki ilişkilerin ve iş birliğinin en üst düzeye çıkarılmasını hedefleyen bir platform olarak görülmesi bulunmaktadır. Türkiye tarafından, bu zirveler kapsamında oluşturulan etkinlikler, kıtadaki varlığı arttırmayı amaçlayan taraflar arasında güçlü bir iletişim ve iş birliği ortamı oluşturmak adına gerçekleştirilmiştir.

Bu noktada değerlendirme yapılırsa, Türkiye'nin hem 2013'te kapsamını detaylandığı ve güncelleştirdiği Afrika politikası ile hem de gerçekleştirdiği zirveler ile bölgedeki varlığını iyice arttırma eğilimi içerisinde olduğu görülebilir. Ek olarak, Türkiye'nin özellikle Sahra Altı Afrika'daki ülkelerle liderler ve yönetsel bazda temaslarını arttırarak bölge aktörleri ile iş birliklerini kazan-kazan üzerine kurmaya çalıştığı söylenebilir. Ayrıca, bu durumun Sahra Altı ülkelerin de Türkiye'ye birçok açıdan yaklaşmasının önünü açan cazip bir duruma da sebebiyet yaratması açısından önemli olarak okunabilir. Bu bağlamda, Türkiye'nin geçmiş yıllarda bölge için yaptığı hamlelerin yansımalarının günümüzde de etkisini ve varlığını arttırarak sürdürmekte olduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye'nin Güncel Sahra Altı Afrika Perspektifi ve Vizyonu

Sahra Altı Afrika, Türkiye için yalnızca coğrafi bir alanı temsil etmekle kalmayıp aynı zamanda yıllar içerisinde stratejik bir öncelik haline gelmiştir. Türkiye'nin bu bölgedeki ilişkileri, tarihsel kökleri, ekonomik iş birliği, kültürel etkileşim ve stratejik ortaklıkların birleşimiyle

şekillenmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'nin Sahra Altı Afrika'ya yönelik güncel perspektifi ve vizyonu, sadece bölgesel değil, aynı zamanda küresel bir anlayışı da içermektedir. Bu açıdan, Türkiye'nin Sahra Altı Afrika'ya yönelik hamleleri ve politikaları günümüzde de kendisini somut şekillerde göstererek devam ettiği söylenebilir. Geçmişte özellikle siyasi, ekonomik ve insani anlamda bölgedeki varlığına önem veren Türkiye, özellikle son zamanlarda askeri anlamda da kendisini bölgede hissettirecek adımlar atmış ve atmaya da devam etmektedir. Türkiye'nin son zamanlarda hem askerî açıdan hem de savunma iş birlikleri açısından bölgeye yaklaşmasında hem Kızıldeniz'de yaşanan güvenlik problemleri hem de Afrika Boynuzundaki Somali ve Etiyopya gibi ülkeler arasında yaşanan siyasi krizler kilit rol oynamaktadır.

Bu bağlamda Türkiye'nin bölge ile güncel ilişkileri incelendiğinde, Türkiye'nin diğer alanların yanı sıra askeri anlamda varlığının geçmişe kıyasla büyük oranda arttığını söylemek mümkündür. Bu durumun en somut kanıtı olarak, Türkiye'nin askeri anlamda bölge ülkeleri ile yaptığı anlaşmalar ve iş birlikleri ve açtığı askeri üsleri örnek olarak gösterilebilir.

Daha da derine inmek gerekirse, Türkiye son zamanlarda Sahra Altı Afrika'daki gelişmeleri yakından takip eden bir aktör olarak, hem bölge ülkelerindeki siyasi statünün durumunu ve yönetsel zayıflığını analiz etmiş hem de diğer uluslararası sistemdeki büyük güç aktörlerinin Sahra Altı bölgesindeki varlıklarının eksik veya yetersiz olmasını yarattığı boşluğu kendi çıkarlarına yönelik hamleler yaparak değerlendirdiği görülebilir. Bu durum aynı zamanda Türkiye'yi uluslararası arenada daha görünür kılmış ve Sahra Altı bölgesinde

popülaritesinin artmasına sebebiyet vermesi açısından kilit rol oynamıştır.

Bu açıdan, en son 2024 yılının Şubat ayında gerçekleşen Türkiye ile Somali arasında imzalanan anlaşmanın, Türkiye'nin bölgedeki görünürlüğünü göstermesi açısından son dönemde oldukça dikkat çektiği ve bölgesel anlamda Türkiye'ye kilit bir misyon yüklediği söylenebilir. İmzalanan bu anlaşma ile Türkiye, Afrika Boynuzu olarak adlandırılan ve Kızıldeniz'e olan yakınlığı ile dikkat çeken olan coğrafyada bulunan Somali'de oldukça önemli bir fırsat eline geçirdiği söylenebilir. Bu noktada, imzalanan anlaşma ile Türkiye, hem Somali deniz kuvvetlerine ve Somali askerine eğitim verecek hem de askeri anlamda birlikleri donatacak askeri ekipman alanında stratejik iş birliği sağlayacaktır. Bu durum güncel olarak, Somali'de Türk savunma sanayisi ürünlerinin kullanılmasına ve yaygınlaşmasına yol açması bakımından oldukça önemli bir gelişme olarak görülebilir.

Diğer bir taraftan, Türkiye bu anlaşma ile Somali kıyılarının güvenliğini sağlamak ve olası terör eylemleri ve saldırı gibi olayların önüne geçmek için kıyı şeridine erişim hakkı elde etmiş oldu. Dolayısıyla, bu durum Türkiye'nin stratejik olarak önemli bir bölgede askeri devriye gezdirmesi anlamına gelmekte olup Türkiye'ye önemli bir stratejik kart sunduğu söylenebilir.

Bu bağlamda güncel olarak, Türkiye'nin bölgeye olan güncel perspektifini ve vizyonunu analiz etmek gerekirse, Türkiye son zamanlarda yaptığı hamleler ile hem uluslararası sistemdeki görünürlüğünü arttırmış hem de Afrika Boynuzu 'nu da kapsayacak şekilde Doğu Afrika'daki pazarını çeşitlendirmiş bir ülke olarak dikkat çekmektedir. Ayrıca, Türkiye'nin

güncel olarak Sahra Altı Afrika'daki varlığı gelecek süreçte de artarak devam edecek gibi gözükmekte olup, Türkiye'nin bölgedeki boşlukları değerlendirerek başta askeri ve güvenlik alanındaki iş birlikleri olmak üzere çeşitli alanlarda etkin ve güçlü bir aktör izlenimi vermekte olduğu söylenebilir.

DİPLOMATİK İLİŞKİLER ve POLİTİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER for DIPLOMATIC AFFAIRS and POLITICAL STUDIES

+90 216 310 30 40 info@dipam.org

+90 216 310 30 50 www.dipam.org

Merdivenköy Mah. Nur Sok. Business İstanbul
A Blok Kat:12 No:115, Kadıköy/İstanbul

YAZAR HAKKINDA

Murat Özey Taşkın, 2021 yılında TED Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun oldu. 2023 yılında University of Wrocław'da "Analysis of the Russian-Ukrainian War within the scope of International Relations Theories: Realist and Liberal Approach" başlıklı teziyle Uluslararası İlişkiler-Küresel Çalışmalar alanında yüksek lisans eğitimini tamamladı. Taşkın, 2023 yılının Ekim ayından itibaren University of Wrocław'da Siyaset Bilimi alanında doktora öğrencisi olarak akademik çalışmalarını sürdürmektedir. Taşkın'ın temel araştırma alanları arasında Afrika Çalışmaları, Güvenlik ve Türk Dış Politikası bulunmaktadır. Taşkın, DİPAM'da Afrika Çalışmaları alanında staj çalışmasını sürdürmektedir.